

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Štěpán Strnad
Článok / Article: Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

STRNAD, Š. 2014. Koncept militantní demokracie a jeho aplikace v české protixtremistické politice. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 17, č. 3, 2014. ISSN 1335 – 2741, s. 6-31. Dostupné na internete: http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2014/STRNAD.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

KONCEPT MILITANTNÍ DEMOKRACIE A JEHO APLIKACE V ČESKÉ PROTIEXTREMISTICKÉ POLITICE¹

CONCEPT OF MILITANT DEMOCRACY, AND ITS APPLICATION IN THE CZECH ANTI-EXTREMIST POLICY

Štěpán Strnad*

ABSTRACT

The aim of the article is to summarize theoretical knowledge in the sphere of conceptualization of the militant democracy. Author introduces present terminological situation in frame of social sciences, and the efforts of the classification of democracy defense model against its ideological enemies. He points out the theoretical roots of the concept founder Karl Loewenstein, and concept extension and application by European democratic states. Author discusses the dilemmas of the concept. He considers the measures between ensuring the state security and restriction of the human rights and fundamental freedoms. The most serious risk of present democratic governments presents exaggerating reaction on the terrorist threat, relating with government resorting to political radicalism in the sphere of judging the criminal offences. The core of the article is represented by focusing on law and political application the components of militant democracy concept in the Czech anti-extremist policy.

Key words: political extremism, militant democracy, Karl Loewenstein, Human Rights Dilemma, Ideological Defence of Democracy

* Mgr. Štěpán Strnad působí jako odborný asistent a tajemník Katedry společenských věd, Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 6, 370 01 České Budějovice, Česká republika, strnad@vsers.cz.

¹ Tento příspěvek byl zpracován v rámci dílčího vědeckého výzkumu s názvem „*Problematika radikalismu a extremismu v ČR*“. V rámci výzkumného projektu PA ČR v Praze na léta 2011 – 2015.

Úvod

„Demokracie je obhajována v kanálech, stejně jako v salonech“²

Jedním z nejsložitějších úkolů bezpečnostní politiky státu v oblasti protiextremistické a protiteroristické politiky je nalezení rovnovážného stavu, ve které dochází k efektivnímu zajištění bezpečnosti státu a zároveň nedochází k zasahování do základních práv a svobod jeho občanů. Základním rysem moderního liberálně-demokratického státu je garance bezpečnosti svým občanům, při zachování všech jejich práv a svobod. Pokud by stát postupoval při eliminaci bezpečnostních hrozeb způsobem, který by vedl k narušení hodnot, tradic či demokratických norem, využíval nezákonné prostředky či protiústavní opatření, vystavil by se riziku ohrožení vlastní legitimacy. Podle **Petera Chalka** není možné v současném demokratickém státě uplatňovat přístup „boje ohněm proti ohni“. (Chalk, 1998) Proto se od první třetiny minulého století objevuje teoretický model militantní demokracie, demokracie, která vystupuje proti svým hrozbám ofenzivně, nicméně v mantinelech principů liberálně-demokratického společenského zřízení.

Autor vychází z politologického vymezení militantní demokracie, nicméně blízkost a provázanost s právním pojetím je z povahy tohoto modelu nevyhnutelná pro jeho komplexní pojetí. Jak bylo již naznačeno výše, nejvýraznější dilema této koncepce spočívá v možnostech omezení lidských práv a svobod v zájmu jejich ochrany. Z tohoto hlediska bychom koncept militantní demokracie řadili do oblasti politologického výzkumu, který se zaměřuje na otázky ochrany demokracie. Nicméně hranice mezi politologickým a právním vymezením je velice úzká a neostrá. Je to dáno charakterem nástrojů aplikace tohoto konceptu v praxi, tedy v ústavně právních, trestně právních a správně právních úpravách jednotlivých států, kdy legislativní moc zakotvuje konkrétní mechanismy k obraně demokratického státního zřízení v právních předpisech i v judičiální oblasti, kde jsou stanoveny podmínky omezení základních práv a svobod.

V oblasti teoretického vymezení militantní demokracie se hranice mezi politologií a právem výrazně stírají. Proto se text pokouší provázat obě teoretická východiska. Důvodem je skutečnost, že v odborné literatuře převládá v současnosti právní pojetí konceptu, soustředící se zejména na konkrétní

² Felipe Gonzales (španělský premiér 1982-1996), cit dle Riegler 2009, s. 8.

právní opatření, bránící demokratické principy či komparativní práce, zacílené na srovnávání evropského a severoamerického konceptu militantní demokracie.

Cílem příspěvku je tak sumarizovat teoretické a empirické poznatky a vyhodnotit aplikaci prvků militantní demokracie v české protixtremistické politice. V prvním oddílu autor představuje konceptualizaci modelu s jeho terminologickou genezí, teoretickými a aplikačními kořeny a také s odbornou diskuzí, která se váže na otázky dilemat militantní demokracie. Druhý oddíl textu se již úzce zaměřuje na podobu české militantní demokracie, její právní východiska, současnou situaci na extremistické scéně (ve vztahu k možné bezpečnostní hrozbě) a na postoje české veřejnosti ke krajně pravicovým subjektům. Třetí poslední oddíl je věnován prvkům protixtremistické politiky České republiky s jejími aktéry, principy právní postžitelnosti extremismu a konkrétními případy aplikace militantní demokracie vůči extremistickým subjektům po roce 1989.

1 Konceptualizace militantní demokracie

1.1 Terminologické vymezení

Jak jsme naznačili výše, koncept militantní demokracie nelze zařadit pouze do jediné společenskovědní oblasti, neboť má multioborový přesah, od právní vědy přes politologii až do oblasti filozofie. Se stejným multioborovým přístupem se setkáváme u jednotlivých autorů z různých států, nicméně základ konceptu má stejné jádro i přes rozdílnou národní terminologii. Pojem *militantní demokracie* je odvozen od „zakladatele“ současného moderního modelu ofenzivní demokracie **Karla Loewensteina**, který použil tento termín ve své práci (viz níže). Toto označení se tak od 30. let minulého století ustálilo zvláště v angloamerickém prostředí. V německém odborném diskurzu se setkáváme s pojmy *streitbare* či *wehrhafte demokratie*, tedy spíše „opevněná“ či „bojovná“ demokracie. Tyto pojmy se sémanticky odlišují od anglického označení ve svém vyjádření obraného, nikoli agresivního charakteru. Pro účely tohoto textu se přikloňme k používání anglického ekvivalentu, který je v českém prostředí etablovanější.

Terminologickou variabilitu nevykazují jen národní prostředí, ale i jednotlivé společenskovědní disciplíny. Dnes se dle **Štefana Danicse** (Danics, 2013) setkáváme s následujícími termíny:

- *militantní demokracie* (militant democracy, viz **Loewenstein, Sajó, Cappocia, Klamt, Pfersmann, Macklem, Pedahzur, Mareš, Příbáň, Kapusňak**);
- *substantivní demokracie* (**Schmidt**);
- *bojovná, bojeschopná demokracie* (Streitbare Demokratie, viz **Backes, Jesse, Lameyer, Klump, Mareš, Mikulčíková**);
- *bránící se demokracie* (Demokratisches Schutzes, viz **Klump**)
- *obranyschopná či bojeschopná demokracie* (Wehrhafte Demokratie, viz **Pedahzur, Mareš**);
- *bojovná či výbojná demokracie* (kämpferische Demokratie, viz **Mareš**)
- *imunitní či imunní demokracie* (viz **Pedahzur**);
- *netolerantní demokracie* (Intolerant Democracies, viz **Fox, Nolte**);
- *agonijní či agonní demokracie* (viz **Morfee**).³

V politologii se častěji setkáváme s termínem militantní demokracie, zatímco právo tíhne k německému pojmosloví obranná nebo bránící se. Někteří autoři upřednostňují pojmy *agonistní demokracie* (Morfee, 2004) či *netolerantní demokracie* (Fox, Nolte, 1995). Podle **Miroslava Mareše** je militantní demokracie „*taková demokracie, která vystupuje ofenzivně pomocí právních, mocenských a diskursivních nástrojů proti svým ideovým nepřítelům uvnitř systému, a to ještě před tím, než tyto nepřátelé iniciují naplnění hlavních hrozeb, které z jejich existence vyplývají. Tito nepřátelé jsou vystaveni represí, která je*

³ Srovnej viz. CAPOCCIA, Giovanni 2005. *Defending Democracy. Reactions to Extremism in Interwar Europe*. Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press.

SCHMITT, Carl 1921. *Political Theology*. Cambridge. London: The MIT Press.

MIKULČÍKOVÁ, Adriana 2010. *Pravicový extremismus v Spolkovej republike Nemecko. Příčiny, podoby, prejavy*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. ISBN 978-80-8083-914-3

PEDAHZUR, A. 2001. *Struggling Challenges of Right-Wing Extremism and Terrorism within Democratic*. Studies in Boundaries: A Comparative Analysis, Conflict & Terrorism, roč. XXIV, č. 5.

KLUMP, A.: 2001. Freiheit den Feinden der Freiheit? Die Konzeption der streitbaren Demokratie als demokratietheoretisches Fundament zur Auseinandersetzung mit politischem Extremismus [online]. [cit. 25. 5. 2013] Dostupné na [www: http://www.gymnasium-damme.de/fachbereich/b/politik/download/politik/streitdemokratie.pdf](http://www.gymnasium-damme.de/fachbereich/b/politik/download/politik/streitdemokratie.pdf)

LAMEYER, J. 1978. *Streitbare Demokratie. Eine verfassungshermeneutische Untersuchung*. Berlin: Duncker&Humblot.

PFERSMANN, Otto 2004. *Militant Democracy: Legal Limits to Democratic Stability*. In Sajó, Andreas: *Militant Democracy*. Utrecht, Eleven International Publishing.

BARTOŇ, Michal 2010. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-42-4

ovšem výsledkem demokratického politického procesu a nezasahuje nepřiměřeně do základních lidských práv“ (Mareš, 2011).

Slovy **Otto Pfersmanna** je militantní demokracie politická a právní struktura mající za cíl zachovat demokracii v boji proti těm, kteří ji chtějí zevnitř rozvrátit či těm, kteří ji chtějí otevřeně zničit zvenčí, využíváním demokratických institucí a podpory veřejnosti. (Pfersmann, 2004) Definice militantní demokracie může být v současném bezpečnostním prostředí mezinárodního terorismu a řady dalších nestátních aktérů samozřejmě mnohem širší. Je však třeba zdůraznit, že militantní demokracie neusiluje o ochranu bezpečnosti státu v obecném smyslu, ale soustředí se na velmi specifický aspekt bezpečnosti, a to na ochranu demokratických práv a svobod.

U většiny autorů však můžeme pozorovat synonymní vnímání těchto pojmů. K vzájemnému odlišení německých a anglických termínů přispěl **Ami Pedahzur**, který vytvořil také třetí kategorii, a to tzv. *imunitní demokracii*. (Pedahzur, 2001) Používání termínu *militantní* je dle něj vlastní zvláště izraelskému prostředí, *obránná demokracie* dominovala diskurzu ve Spolkové republice Německo po skončení druhé světové války, přičemž s počátkem 21. století ji zařazuje do třetí nové kategorie. Militantní demokracie je typická pro státy, jejichž státnost je často a silně vystavena politickému násilí či pro státy, které nejsou založeny na liberálních hodnotách. Rysem takového režimu pak může být nekompromisní postup proti nepřítelům státu i za cenu porušování základních práv a svobod. Oproti tomu obránná demokracie vychází více z liberálně-demokratických hodnot. Liberální ideje jsou zde včleněny do právního řádu, přičemž v případě ohrožení těchto hodnot dochází k omezení právních norem takovým způsobem, který umožňuje reagovat na hrozby a rizika demokracie. Imunitní demokracie představuje jakýsi ideální typ ochrany demokratických hodnot, který nepracuje pouze s hrozbami, ale také s dopady případných omezení práv a svobod.

Pokud bychom měli typologizovat jednotlivé druhy militantní demokracie, politologickou klasifikaci nám nabízí **Martin Klamt**, který vyděluje pět variant tzv. bojeschopné demokracie (*Demokratieschutzes*). 1) hodnotově relativistická (*wertrelativistische*), jejímž ztělesněním byla Výmarská republika; 2) autoritativní (*Die autoritäre*), charakteristická přesvědčení, že nepřítelům demokracie nemají být dány žádné svobody; 3) antikomunistická (*antikommunistische*), zacílená jednostranně pouze proti levicovému extremismu; 4) antifašistická (*antifaschistische*), opět velmi úzce profilována proti extremismu pravicovému; 5) liberálně-demokratická (*liberal-demokratische*), jejíž charakter lze nejlépe

vyjádřit – „žádné svobody pro zrušení svobody“. Tato varianta není jednostranně politicky orientována, ale zaměřuje se na extremismu všech ideologických směrů. (Klamt, 2001, s. 3-4)

Z výše uvedeného vyplývá, že termín militantní demokracie je vlastní spíše anglofonnímu prostředí. Naproti tomu v německém prostředí se setkáváme převážně s pojmy bojovná či obranyschopná demokracie, anebo bránící se demokracie. Autor se dále přiklonil k používání termínu militantní demokracie ve smyslu vyjádřené **Miroslavem Marešem**.

1.2 Teoretické a aplikační kořeny konceptu militantní demokracie

Do současné podoby prošla militantní demokracie staletým vývojem svých ideových základů a principů. Byť se tento termín v právní a politické vědě objevuje až s druhou polovinou 30. let 20. století, v historii (euroatlantické civilizace) nalézáme mnoho příkladů, jak různé politické režimy eliminovaly své odpůrce. První rys „bránící se demokracie“ nalézáme již v antickém Řecku, konkrétně například v Athénské polis v období po Peloponéských válkách, kdy došlo k politickému procesu se **Sokratem**, jenž byl obviněn a odsouzen za podíl na výchově nepřátel státu (Popper, 1994, 173 - 175). Otázky po možnostech boje proti ideovým nepřítelům politických režimů od té doby přetrvávají do současnosti. Řada politických filosofů (**Akvinský, Lock, Montesquie, Mill** aj.) se věnovala politické obraně státního zřízení, nicméně tyto otázky nepředstavovaly v jejich díle primární oblast výzkumu. Obdobím, které lze považovat za přelomové, je etapa bonapartismu, spojená s diskusemi mezi zastánci liberální a militantní demokracie (Avinieri, 2004, s. 1). Nicméně většina autorů se přiklání k období meziválečnému či poválečnému 20. století, kdy dochází k proměně chápání demokracie a její obrany, a to díky několika faktorům: nedemokratické a autoritativní tendence některých režimů (zvláště ve středovýchodní Evropě), slabá demokratická tradice některých národních států a nemilosrdné odhodlání nepřátel demokracie. (Pfersmann, 2004)

Za „otce“ moderního konceptu militantní/ obranyschopné demokracie je považován **Karl Loewenstein**, který v reakci na soudobou politickou situaci v Evropě, zvláště v Německu a Itálii, představil základní ideje demokratického státního režimu, jenž si má vůči hrozbám udržet svůj demokratický charakter. **Loewenstein** ve své koncepci propojil politickou a právní oblast ochrany demokracie, jejíž obrana má být vybudována na těchto dvou liniích. V linii

politické by obrana měla vycházet z demokratických metod a měla by být vedena demokratickými prostředky. Výjimku připouští v případech, kdy dochází k ohrožení ze strany totalitarizujících ideologií, jako byl fašismus. V takovém případě je nutné použít stejných metod a prostředků (Loewenstein, 1937a). Z toho tedy vyplývá, že dojde-li k ohrožení demokracie, může dojít k derogaci některých jejích principů, jakou je svoboda slova, svoboda sdružování aj. (viz podkapitola 2). V linii právní se soustředil na legislativní opatření obrany demokracie a stanovil 14 principů, které by měly přispívat k resistenci demokratického státního zřízení vůči erozivním vlivům (Loewenstein, 1937b):

- Uzákonit jako trestný čin povstání, ozbrojenou vzpuru či podněcování ke vzpouře, šíření nepokojů či konspirační jednání.
- Zakázat politickou činnost demokracii ohrožujícím hnutím a politickým stranám.
- Zákonem omezit vznik militantních a ozbrojených složek politických stran a veřejné užívání politických uniforem a stejnokrojů se symboly, označujícími politické postoje.
- Postavení mimo zákon jakýchkoli ozbrojených skupin, které nejsou součástí státních struktur, nýbrž vycházejí z občanské společnosti.
- Zákonná opatření proti výrobě, držení a nakládání se střelnými zbraněmi.
- Zákonná opatření zamezující zneužití parlamentních institucí extremisty.
- Zákonná opatření zamezující nenávisným projevům.
- Zákonná opatření proti veřejným shromážděním podporujícím nenávislé projevy a vyvolávající nepokoje.
- Zákonná opatření omezující za stanovených podmínek svobodu projevu.
- Postavit mimo zákon adoraci politických trestných činů a vyzývání k občanské neposlušnosti v oblasti dodržování zákonů.
- Dbát na vysokou míru loajality u státních ozbrojených složek.
- Dbát na loajalitu ve veřejné správě obecně.
- Vytvořit politickou policii.
- Omezit vliv zahraniční propagandy.

Loewensteinova konceptualizace obrany demokracie se stala základním teoretickým východiskem pro další autory, kteří jeho závěry modifikovali a také pro následnou aplikaci v právních rádech evropských států. Prvním státem a

modelovým příkladem aplikace prvků militantní demokracie je Spolková republika Německo, která po nacistické zkušenosti roku 1949 ústavně „ošetřila“ ochranu demokratických hodnot státního režimu. Legislativní prvky obranné demokracie byly kodifikovány v nové německé ústavě jako ustavní zákony, nad kterými dohlíží Spolkový ustavní soud (Rensmann, 2003). Princip ochrany německé demokracie spočívá v nemožnosti měnit hlavní ustavní pravidla, a to za žádných okolností a také ve svobodném demokratickém základním pořádku, který představuje demokratický rozhodovací proces a garanci osobních svobod (Klamt, 2007).

V současnosti prvky militantní demokracie nalezneme v celé řadě evropských ústavních textů a jejich právních rádech. Nejčastěji se setkáváme s praxí omezování práv a svobod extremistů. Dále po 11. září 2001 vstupují v řadě zemí v platnost tzv. protiteroristické zákony, které definují teroristický čin, například v České republice jako soubor „*vyjmenovaných činů, které mohou, svou podstatou nebo kontextem, vážně ohrozit chod konkrétního státu nebo mezinárodní organizace. V rámci vnitrostátních právních řádů se jedná o skutky, které byly spáchány s úmyslem:*

- *vážně zastrašit obyvatelstvo;*
- *nenáležitě přimět vládu nebo mezinárodní organizaci ke konání či nekonání konkrétních kroků;*
- *vážně destabilizovat či zničit základní politické, ústavní, hospodářské nebo sociální struktury země nebo mezinárodní organizace, a to:*
- *útokem na lidské životy, který může zapříčinit smrt;*
- *útoky na psychickou integritu osob;*
- *únosy nebo braním rukojmí;*
- *zapříčiněním rozsáhlých destrukcí vládních nebo veřejných zařízení, dopravních systémů, infrastrukturních zařízení, pevných platforem na kontinentálním šelfu, veřejných míst nebo soukromého vlastnictví, ohrožujícími lidské životy nebo mající za následek vážné ekonomické ztráty;*
- *obsazením letadel, lodí nebo jiných prostředků veřejné dopravy nebo dopravy zboží;*
- *výrobou, držením, obstaráváním, přepravou, dodáváním nebo používáním zbraní nebo výbušnin jaderné, chemické nebo biologické povahy, stejně jako práce na výzkumu nebo vývoji těchto zbraní;*

- *pouštěním těchto nebezpečných látek do volného oběhu, zakládáním požárů, výbuchů nebo zapříčiňování povodní, jejichž průběh ohrožuje lidské životy;*
- *přerušováním nebo přerušením dodávek vody, elektřiny nebo jiných základních zdrojů, což může rovněž ohrozit lidské životy;*
- *výhružkami spácháním těchto skutků, zmíněných výše (...)*“ (Ministerstvo vnitra České republiky, 2009b).

Prvky militantní demokracie se tak objevují v trestních zákonících jako součást protiteroristické politiky. Trestným činem je tak dle českého trestního zákoníku, § 311 a 312, akt s „*úmyslem poškodit ústavní zřízení (...), narušit nebo zničit politickou strukturu České republiky nebo mezinárodní organizace*“ (Česko, 2009). Aplikace prvků militantní demokracie je v Evropě koordinována v rámci bezpečnostní politiky Evropské unie, která přenesla principy a mechanismy protiextremistické a protiteroristické spolupráce členských států do zakládajících smluv společenství a do oblasti civilní justiční spolupráce. (Mareš, 2004)

1.3 Dilema konceptu militantní demokracie

Jak jsme naznačili v úvodu, k nejsložitějším úkolům bezpečnostní politiky státu patří nalezení vyváženého přístupu v eliminaci extremismu či terorismu na jedné straně a zachování základních práv občanů na straně druhé. V obecné rovině se setkáváme se zásadou, že nejadekvátnější reakce na hrozby vycházející z těchto oblastí je taková, která zajišťuje co možná nejvyšší míru bezpečnosti státu při nezasahování do práv a svobod jeho občanů, přičemž bychom neměli kategorie bezpečnosti a svobody vnímat jako protiklady. (Thiel, 2009) Mnozí teoretici společenské smlouvy vycházejí z předpokladů, že pokud občané svěřili moc státu kromě jiných také v oblasti bezpečnosti, představuje tento smluvní závazek základ demokratické společnosti. Přestože připouštějí možnosti omezení svobody v zájmu zachování demokracie, toto omezení musí mít přesně stanovená pravidla, aby nedocházelo k chápání absolutní podřízenosti práv a svobod občana státu a jeho zájmům. (Chalk, 1998)

Proto by mělo být vládní prioritou udržovat legitimitu právního státu i v boji proti hrozbám demokratického zřízení. Pokud by tak vlády neučinily, vystavovaly by se riziku snížení své věrohodnosti a oprávněnosti represivních opatření, čímž by se mohly ocitnout v podobném etickém rozměru jako nepřátelé demokracie s jejich imperativem o účelu sveticím prostředky.

(Wardlaw, 1989) Největším rizikem demokratických vlád je přehnaná reakce na hrozby, zvláště na hrozbu terorismu, v okamžicích, kdy se vlády uchylují k politickému radikalismu v posuzování práva a postihu trestných činů, čímž se mohou dostat až na hranici legality či přímo do oblasti illegality, ve které operují i jejich ideologičtí nepřátelé⁴. **Otto Kirchheimer** tento stav nazývá politickou spravedlností, v rámci níž vlády záměrně desinterpretují či nedodrží principy práva a svobody. (Kirchheimer, 1961)

Proto se kritika militantní demokracie nejčastěji soustředí k již zmíněnému dilematu – míry upozadění některých demokratických principů, na nichž stojí. **Patrick Macklem** se obává neuměřené radikálnosti státu v rámci militantní demokracie, jež překročí výše zmíněnou hranici legality. (Macklem, 2005) Prostor pro takové riziko je umožněn širokým definováním legálních definic. Dle **Pfersmanna** je možné klasifikovat kritiku militantní demokracie do čtyř oblastí. První se věnuje výše zmíněnému dilematu o úměrnosti opatření k zachování demokratických základů režimu. Druhá vychází a navazuje na první polemiku nad způsoby efektivních opatření bránících demokracii. Třetí oblast kritiky se zaměřuje na právní formulaci a legislativní precizování. Čtvrtá oblast vychází ze zkoumání konkrétních případů. (Pfersmann, 2004) Diskuse k možnostem a limitům militantní demokracie vyprofilovala několik základních předpokladů: 1) militantní demokracie se kvalitativně odlišuje od klasického modelu demokracie; 2) opatření militantní demokracie vedou k jejím odlišnostem obsahovým, méně ke strukturálním; 3) definice demokracie je v jejím militantním konceptu jednoznačná. (Pfersmann, 2004)

Kent Roach rozporuje ideu, že militantní demokracie může být ospravedlnitelná na základě lidských práv a práv rovnosti obětí terorismu, zločinu z nenávisti či verbálních útoků. Jedním z limitů je dle něj to, že význam státního nátlaku a omezení práv obviněných může být oslaben soustředěním se na práva obětí či potenciálních obětí. Existuje mnoho rizik a možných zkreslení, kdy jsou práva obětí nadsazována právům obviněných. Zdůrazňuje, že bychom

⁴ Jedním z dnes již klasických příkladů této praxe je velmi kontroverzní strategie španělské vlády v boji proti ETA v 80. letech minulého století. V letech 1983-1987 působila vládou vytvořená protiteroristická paramilitantní organizace Antiteroristická skupina osvobození (*Grupos Antiterroristas de Liberación*, GAL), jejímž úkolem byla diverzní činnost (zahmující bombové útoky, únosy a vraždy) proti ETA na obou stranách hranice Francie a Španělska. Organizace byla tvořena profesionálními vojáky, žoldněři pocházejícími ze struktur portugalského a francouzského organizovaného zločinu. Jejich činnost byla financována tajným vládním fondem (vice viz Chalk, 1998; Rieger, 2009; Aiarta; Zabalo, 2010; Barberia, 1983; Woolsey, 2007).

neměli zapomínat na skutečnost, že lichá obvinění (zvláště v teroristických případech) se již několikrát potvrdila. (Roach, 2004) Rovnost práv ne vždy podporuje tvrdší antiteroristická opatření. V současnosti pozorujeme široký zájem v otázce, zda jsou muslimské komunity v Evropě a severní Americe nespravedlivě označovány jako potenciální hrozby terorismu. Ačkoli záměrem zákazu např. nenávislných projevů (hate speech) má být ochrana společensky zranitelných menšin, tyto zákazy mohou být využity menšinami k vlastním projevům nesnášenlivosti vůči etnické většině.

K výrazným limitům militantní demokracie přidává přesvědčení, že přísnější trestní právo přispěje adekvátně k ochraně potenciálních obětí terorismu a násilného extremismu. Události z 11. září 2001 znamenaly v tomto směru příklon k důraznějšímu uplatňování „vládnutí pomocí zločinu“ a „kriminalizaci politiky“. Jednou ze základních charakteristik militantní demokracie se stala přehnaná a často lichá tvrzení o prospěchu a přínosech trestních sankcí a trestních stíhání, stejně jako o jiných formách právní regulace. Dle **Roache** zákaz např. stran, které vystupují antisystémově nevysvětluje, proč lidé vyjadřují podporu těmto stranám. (Roach, 2004) Jeho kritika je založena na přesvědčení, že militantní demokracie by se měla vyvarovat mylné domněnky, že právo samo o sobě má schopnost ochránit demokracii.

2 Česká militantní demokracie

2.1 Právní východiska

Kořeny principů české militantní demokracie v právním řádu republiky nalézáme v meziválečném období, nejčitelněji například v zákonu o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran (Československo, 1933). Vláda k jeho vydání uvedla, že *„pro stát s demokraticko-republikánskou formou vlády jako konečně pro každý stát je kategorickým příkazem, že politické strany a politická hnutí budou jak svým programem, tak svou účinností uznávat a chránit všechny předpoklady existence státu. (...) Politické strany musí vyvíjet svou činnost v rámci ústavy a platných zákonů a pokud chtějí pracovat pro určité jejich změny, mohou tak činit jen za šetření prostředků ústavou a platnými zákony určených“*. (Roztočil, 2009)

Po pádu komunistického státního zřízení roku 1989 se začaly objevovat prvky militantní demokracie v českém právním řádu. Na nejvyšší ústavní rovině zmiňme například článek 9, odstavec 2 konstituce, který zapovídá změnu

podstatných náležitostí demokratického právního státu, čímž je stanoveno základní pravidlo nemožnosti zasahovat do základních demokratických principů státního zřízení, a to ani demokratickým legislativním procesem. (Česko, 1993) Vliv německého modelu ústavního materiálního jádra při konstruování Ústavy České republiky je evidentní. Jádro ústavního zřízení není možné měnit zákonem, ústavním zákonem či jiným instrumentem. Stejně ochrany demokratických základů státu se dostává také v Listině základních práv a svobod v podobě garance jednotlivých práv a zákonné možnosti jejich omezení. (Česko, 1991)

Z konceptu militantní demokracie se v judikatuře vycházelo již několikrát v souvislosti s nálezy Ústavního soudu (ve věci Benešových dekretů, lustračních zákonů, Ústavu pro studium totalitních režimů aj). Nicméně nejvýraznějším projevem české militantní demokracie bylo zrušení politické strany (Dělnická strana) v roce 2010 Nejvyšším správním soudem, který shledal její programatiku xenofobní, opírající se o nacistický národní socialismus, se snahami odporujícími základním principům demokratického státu. (Nejvyšší správní soud, 2010) Kriminalizace politických subjektů a jejich následný zákaz patří mezi nejčastější mechanismy militantní demokracie (srov. Macklem, 2006-7).

2.2 Stav extremismu a jeho hrozba v České republice

V rámci aktuálních bezpečnostních hrozeb České republiky představuje extremismus nezanedbatelnou kapitolu, přestože jeho projevy jsou z velké části v latentní podobě. Nicméně potencionální hrozby menšinových veřejných projevů představují, zvláště v některých společenských oblastech (viz níže), trvalé výzvy protiextremistické politiky státu. V současnosti také narůstá význam terorismu, jako nástroje dosahování cílů extremistickými hnutími. Budoucí vývoj využívání teroristických prostředků tak bude záviset na schopnosti státu vytvářet efektivní protiteroristické nástroje a především schopnosti odstraňovat příčiny těchto problémů. (Smolík, Šmíd, 2010)

Podle zprávy Bezpečnostní informační služby z prvního čtvrtletí letošního roku nepředstavují aktivity české extremistické scény reálnou hrozbu a bezpečnostní ohrožení demokratických základů státu. (BIS, 2013) Podobné výsledky přináší také zpráva o činnosti Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, která konstatuje, že nedošlo k žádným otevřeným projevům terorismu na území republiky. Ta je stále z hlediska potenciálního působení teroristických

organizací řazena k oblastem s logistickým, tranzitním významem, k potřebám materiálního a finančního krytí, vstupu a pohybu v schengenském prostoru. (ÚOOZ, 2012)

V oblasti extremismu je zdůrazněna narůstající aktivita pravicového i levicového extremismu ve veřejně pořádaných akcích (demonstrací, pochodů, koncertů). V roce 2011 byla zaznamenána výraznější kritika z obou extremistických scén směrem ke státu, státním institucím a politickým představitelům, především v oblasti socio-ekonomické. Trvajících ekonomická recesu umožňuje extremistickým subjektům populistickým způsobem inkorporovat socio-ekonomická témata do své programatiky a tím zvyšovat svou společenskou podporu. Je možné pozorovat také zvyšující se podíl využívání internetového prostředí v komunikační strategii obou extremistických scén. Rozvoj zažívají diskusní fóra, blogy a sociální sítě či komunikátory. Tyto platformy (vedle tradičních webových stránek) jsou stále více využívány k distribuci a propagaci zvukových a vizuálních materiálů či k mobilizaci veřejných akcí. (ÚOOZ, 2012) Současnou nejsignifikantnější linií krajně pravicového extremismu je tzv. anticikánismus (viz níže) sloužící k mobilizaci veřejnosti v již zmiňovaných sociálně ekonomických otázkách. Krajně pravicové subjekty zdůrazňují neefektivitu a nekompetentnost státních orgánů a spojují romské etnikum s konkrétním druhem trestné činnosti. Objektem bezpečnostního monitoringu státních orgánů jsou především Dělnická strana sociální spravedlnosti (nástupce zakázané Dělnické strany), její mládežnická organizace Dělnická mládež, Svaz mladých komunistů Československa, Národní odpor, Autonomní nacionalisté aj. (viz Ministerstvo vnitra ČR, 2011)

V posledních dvou letech dochází k mírnému poklesu trestné činnosti s extremistickým motivem. Zaznamenaná trestná činnost má spíše individuální charakter. Spojena je často s projevy sympatií k zakázaným hnutím, s hanobením a vyzýváním k násilí vůči etnickým, náboženským či rasovým skupinám obyvatel. (ÚOOZ, 2012) Podle Bezpečnostního odboru Ministerstva vnitra (2011) zůstává konstantní profil pachatelů trestné činnosti s extremistickým podtextem. Jedná se o osoby z majoritní populace, směřující své xenofobní postoje především proti romskému etniku, ale neprokazatelně spojené s krajně pravicovými subjekty. Převažují muži, prvopachatelé, se základním vzděláním či výučním listem, ve věku mezi 21 a 39 let.

Potenciál krajně pravicové scény je snižován výraznou fragmentací na lokální uskupení. Tento stav je dán osobními animozitami mezi vedoucími osobnostmi jednotlivých subjektů. Vývoj krajně pravicové scény je dán také

řadou opatření bezpečnostních složek a soudními rozhodnutími. Subjektem, který má tendenci překonat tuto bariéru a konsolidovat krajně pravicovou scénu, je Dělnická strana sociální spravedlnosti. Obdobný charakter své organizační struktury má i krajně levicová scéna. Její vysoká fragmentace se projevuje v existenci různých ideologických proudů a frakcích. Přesto vykazuje výrazně vyšší aktivitu v oblasti pořádaných akcí oproti krajní pravici. V roce 2011 byly „nejviditelnější“ anarchistické skupiny (anarcho-autonomní, anarcho-komunistické a anarcho-syndikalistické). Jistý aktivizační útlum zažily organizace radikálně komunistické a marx-leninské. (ÚOOZ, 2012) Specifickou kategorií představují sekty, které mohou ze zpravodajského hlediska představovat bezpečnostní hrozbu, pokud by jejich činnost směřovala proti základům demokratického státu. (Ministerstvo vnitra ČR, 2009a) Protože sektářská činnost je vzhledem ke své latenci velmi složitě odhalitelná (i z policejního hlediska při odhalování skutkové podstaty trestného činu), identifikace společenské nebezpečnosti takového subjektu nemusí být jednoznačná.

2.3 Postoje české veřejnosti k extremismu

Z výsledků sociologického výzkumného projektu „Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců“, realizovaného Ministerstvem vnitra ČR v roce 2010, vyplývá, že lidé, kteří zastávají ideje pravicového extremismu a jsou ochotni je veřejně demonstrovat svým členství či účastní na veřejné akci, je necelých 6 %. Voličů sdílejících ultrapravicové názory je 2, 5 %. „Celkem je v české populaci cca 8 % lidí, které lze v různé míře považovat za rizikové, přičemž nejrizikovější jsou „účastníci akcí“ [originál tučně, pozn. autora]. (Ministerstvo vnitra ČR, 2011, s. 53)

Výzkum mimo jiné sledoval také míru sociální distance k jednotlivým skupinám obyvatelstva a stanovil ohrožené etnické a sociální skupiny ze strany české majority. Nejblíže se Čechům ukazují být Slováci a tělesně postižení lidé. Za „sobě rovné“, byť s jistou distancí označili respondenti homosexuály, černochoy, Ukrajince, Vietnamce, přistěhovalce, zahraniční dělníky, bezdomovce a prostitutky. Odmítavý postoj české majority převažuje u muslimů, Romů, anarchistů a skinheadů. Výraznou averzi vykazuje vztah k narkomanům. (Ministerstvo vnitra ČR, 2011)

Zvláštní pozornost byla věnována „anticikánismu“, který v České republice vykazuje velmi vysoké hodnoty. Pro 83% majoritní populace představují nepřizpůsobivou skupinu obyvatel, kterou Češi vnímají s největší distancí. Příčinou dle sociologů není rasismus české majority, ale spíše silný nacionalismus a nevráživost vůči cizincům, za které pokládají i Romy a přisuzují jim řadu negativních charakteristik. Jsou zdrojem kriminality (90% respondentů), ničí a znečišťují okolí (80% r.), hlučnost (82% r.), násilnické chování (77% r.), zdroj nemocí (51% r.). (Ministerstvo vnitra ČR, 2011).

Z výše uvedeného můžeme vymezit několik hlavních bezpečnostních rizik českého extremismu a jeho scény:

- „zneužívání ekonomické a sociální situace v kombinaci s protiromskou a protiimigrantskou kartou ke zvýšené akceptaci majoritní společnosti;
 - protivládní, resp. „protisystémovou“ rétoriku v situaci, kdy by se prohlubovaly dopady hospodářské krize na obyvatelstvo, resp. především na tzv. střední vrstvy;
 - fenomén „anticikánismu“ v české společnosti;
 - postavení krajně pravicových struktur v zemích Evropské unie;
 - zapojení do oficiálních protestů a stávek s cílem vyvolat nepokoje a konfrontaci (příkladem tohoto stylu jsou akce těchto struktur ultrapravicové scény např. v Řecku, Německu, Velké Británii“.
- (Ministerstvo vnitra ČR, 2011, s. 51)

Podle prognóz vycházejících ze sociologických zjištění a odhadů bezpečnostních expertů nehrozí v současnosti v institucionální rovině ohrožení demokracie ze strany ultrapravicových subjektů. Jejich voličská podpora nedostačuje na dosažení parlamentního zastoupení, nicméně riziko existuje na úrovni regionální politiky. Také násilí s extremistickými motivy má spíše lokální a individuální charakter. Otázkou zůstává vliv vládních ekonomických reforem a jejich dopadu na voličskou podporu krajní pravice. Přesto téměř polovina (48%) české populace vnímá extremismus jako zásadní problém a 61% spatřuje v extremistických organizacích vážné nebezpečí pro demokracii v České republice. (Ministerstvo vnitra ČR, 2011) Proto je potřeba této problematice do budoucna věnovat zvýšenou pozornost.

Měli bychom také oddělovat projevy anticikánismu, sdílejícího velkou část české populace a projevy xenofobie, rasismu či neonacismu, sdílející výraznou menšinou obyvatel. Utváření strategií na jejich řešení by mělo probíhat odděleně, protože pro českou společnost je romská otázka jádrovou oblastí

jejího sociálního distancování od odlišných skupin obyvatelstva. K politice snižování extremistických postojů ve společnosti mají přispívat:

- „efektivní komunikace s veřejností;
- *důsledné a rovné uplatňování práva pro všechny relevantní skupiny; náročná sociální práce v romských komunitách a snaha o dekoncentraci vyloučených lokalit;*
- *jednoznačný a odhodlaný postup státních orgánů vůči extrémním skupinám a vůči projevům extremismu*“. (Ministerstvo vnitra ČR, 2011, s. 59)

3 Protiextremistická politika v České republice

3.1 Pojetí a aktéři

Při vymezení protiextremistické politiky se setkáváme s různými pojetími. Obecným smyslem každé takovéto politiky státu je trvalé úsilí o eliminaci extremistických projevů ve společnosti, které by směřovaly či přímo narušovaly základní hodnoty a principy liberálně-demokratického ústavního zřízení. Jedná se o komplex preventivních a represivních opatření realizovaných státními i nestátními aktéry na všech úrovních – lokální, státní a mezinárodní. Podle **Štefana Danicse** můžeme rozlišit dvojí pojetí protiextremistické politiky – širší a užší. V prvním je tato politika vnímána jako součást celkové politiky demokratického státu, která *„vytváří takové sociálně-politické podmínky a takovou kulturně-duchovní atmosféru, v jejichž rámci se lidé cítí být bezpeční a nemají důvody zásadním způsobem měnit pravidla politické hry a hodnoty, na nichž demokratický stát spočívá (...)“*. (Danics, 2009, s. 98) Protiextremistická politika je tak velmi úzce spojena s bezpečnostní politikou, v jejímž rámci směřuje k zajištění sociální bezpečnosti společnosti, ochranou základních hodnot, principů a norem, které představují stabilizační pilíře politického systému s jeho ústavněprávním rámcem. V druhém, užším pojetí představuje protiextremistická politika organickou část vnitřní bezpečnostní politiky státu. Ta je zacílena na prevenci, monitoring a eliminaci extremistických projevů, realizující se prostřednictvím speciálních bezpečnostních opatření, programů a celospolečenských projektů mající přesah z bezpečnostní oblasti do kultury či vzdělávání. V policejní praxi se protiextremistická politika nejčastěji soustředí na jednání s extremistickým motivem a vyhodnocení znaků skutkové podstaty trestného činu či přestupku. *„Povaha těchto trestných činů je však sporná,*

neboť ne vždy lze jednoduše určit, je-li čin motivován apriorní ideologickou a náboženskou nenávisí (...), nedaří se jasně rozlišovat politickou a nepolitickou dimenzi různorodých extremistických projevů“. (Danics, 2009, s. 99)

Na základě teoretického výzkumu společenskovedních oborů zabývajících se fenoménem extremismu se do současnosti vyprofilovalo několik základních principů, na kterých by měla být vystavěna protixtremistická politiky státu bez ohledu na historické a kulturní odlišnosti mezi státy. Uvedené principy by měly přispět ke zkvalitnění spolupráce mezi aktéry protixtremistické politiky. Jedná se o princip 1) proporcionality, 2) proaktivnosti, 3) derogačnosti, 4) preventivnosti a 5) komplexnosti (více viz Danics, 2009, s. 100-105). Strategie boje proti extremismu Ministerstva vnitra České republiky vytyčuje v rámci své koncepce boje proti extremismu 5 pilířů:

1. *„Síla extremismu vychází z lidské nevědomosti. Jedinou možností, jak bojovat s jejich štvavou propagandou, je komunikace, otevřenost a nabízení alternativy.*
2. *Poučení lidé si dokáží vytvořit obranné mechanismy vůči nebezpečným myšlenkám. Výhodnost demokratické alternativy musí vysvětlovat škola.*
3. *Boj proti extremismu není jen záležitostí Ministerstva vnitra a policie, ale i dalších vládních i nevládních subjektů. Jenom spoluprací s nimi lze extremisty odsunout do role bezvýznamného hráče.*
4. *Specialisté, kteří bojují proti extremismu, musí vědět, co mají dělat a dostat k tomu dostatečný prostor. Profesionalizace je výhodnější než paušální represe.*
5. *Konkrétní pachatele trestné činnosti je nutné nekompromisně postihovat za efektivního využití stávajících prostředků a mechanismů.“* (Ministerstvo vnitra České republiky 2009a, s. 22)

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že opatření vůči projevům extremismu nepřijímají pouze státní orgány a instituce z oblasti vnitřní bezpečnosti, jako je Ministerstvo vnitra, policie, Bezpečnostní informační služba a justice, ale také státní orgány z oblasti bezpečnosti celkově (Ministerstvo obrany, Vojenské obranné zpravodajství, Vojenská zpravodajská služba či Úřad pro zahraniční styky a informace) a státní a nestátní instituce z oblasti školství, kultury a ochrany lidských práv.

3.2 Právní postizitelnost extremismu

Prvky militantní demokracie nalézáme již v „prvním“ zákoně našeho politického zřízení, v Ústavě České republiky, kde se objevují již v preambuli ústavního textu:

*„My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, (...) odhodláni **budovat, chránit a rozvíjet** Českou republiku v **duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako **svobodný a demokratický stát**, založený na **úctě k lidským právům** a na zásadách občanské společnosti, jako **součást rodiny evropských a světových demokracií**, (...), odhodláni řídit se všemi osvědčenými **principy právního státu**, (...)*** [tučně zvýrazněno autorem]“ (Česko, 1993).

Základním východiskem právního postihu projevů extremismu v České republice je oblast trestního a správního práva. Zde jsou zákonem stanoveny podmínky, za kterých může dojít k suspendaci základních lidských práv a svobod. Tak se děje například v zájmu chráněných hodnot, jako je ochrana práv a svobod druhých, bezpečnost státu či veřejná bezpečnost. Omezení základních práv a svobod musí být prováděno v přiměřené míře, jež je opět legislativně vymezena, například v Listině základních práv a svobod, mezinárodních smlouvách (Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod či Listině základních práv EU). V rámci protiextremistické politiky dochází nejčastěji k omezování svobody projevu, svobody shromažďování a svobody sdružování. (Výborný, 2010)

Z hlediska trestního práva můžeme vymezit 5 oblastí skutkové podstaty, které lze aplikovat na trestné činy s extremistickým podtextem. V rámci Trestního zákoníku se jedná především: 1) o trestné činy proti základům České republiky, cizího státu a mezinárodní organizace (§ 309-315), 2) o trestné činy narušující soužití lidí (§ 352-356), 3) o jiná rušení veřejného pořádku (§ 357-359), 4) o podněcování k trestnému činu a schvalování trestného činu (§ 364 a 365), 5) o trestné činy proti lidskosti (§ 400-405). (Česko, 2009)

V první oblasti nebyla prozatím v České republice nalezena žádná skutková podstata. V druhé oblasti se již pohybují 2/10 extremistických trestných činů, které bychom kvalifikovali § 352 (násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci), kdy dochází k užití násilí či vyhrožování užití násilí pro skutečnou či domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení

či vyznání. (Výborný, 2010) Do této kategorie bychom zařadili také hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355), ve které se pohybuje okolo 15% extremistických činů (Výborný, 2010). Cca 5% extremistických trestných činů by bylo možné klasifikovat § 356 vztahujícím se na podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, na základě jejich národní příslušnosti, rasy, etnické příslušnosti, náboženského vyznání či třídě. (Výborný, 2010) Nicméně téměř polovinu všech trestných činů s extremistickým podtextem tvoří trestné činy proti lidskosti z poslední páté kategorie, kam bychom zařadili založení, podporu a propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka (§ 403), projev sympatií k těmto hnutím (musí být prezentován veřejně), (§ 404) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405), kam by spadalo postihování veřejného nošení extremistické symboliky, popírání šoa, provozování „závadných“ internetových stránek aj...

3.3 Aplikace prvků militantní demokracie

V České republice, resp. již v Československu má koncept militantní demokracie dlouhou historii. Jeho aplikace se nejčitelněji projevovala v zákazu určitých politických stran (srovnej Thiel, 2009). „Mladý“ demokratický režim První československé republiky (1918-1938) tak prostřednictvím represivních právních nástrojů podnikal aktivní kroky k ochraně svých ústavních a politických hodnot proti činnosti a vlivu politických stran a hnutí, která usilovala (proklamativně či reálně) o nahrazení demokratického ústavního zřízení jiným typem autoritativního či přímo totalitního politického uspořádání. Právě meziválečná etapa vývoje československého politického systému představuje první specifické období aplikace prvků militantní demokracie. **Giovanni Capoccia** hovoří o prvorepublikovém modelu československé militantní demokracie jako o vzorovém příkladu své doby, neboť právní a politické pojetí ochrany demokracie 20. a 30. let minulého století (a následné aplikační mechanismy) vycházelo z teoretických východisek „otce“ konceptu militantní demokracie **Karla Loewensteina**.

Československo meziválečné éry bylo jedinou demokracií, která kvalitativně převyšovala ostatní státy regionu, přestože jeho existence byla od samého počátku nového státu ohrožována řadou národnostních a sociálních otázek. Budování a především konsolidování demokratického státního zřízení čelilo vnitřní antisystémové opozici ze strany německých, maďarských a polských

iredentistických hnutí, slovenskému a rusínskému autonomismu a separatismu, ideologické komunistické a fašistické hrozbě, jejichž politické strany byly volebně slabé, ale velmi společensky aktivní. Vzhledem k zmíněné vnitropolitické situaci a zahraničněpolitické situaci v oblasti zachování legitimacy státního zřízení a dokonce později i jeho samotné územní integrity, byl přijat roku 1933 zákon č. 201/1933 Sb. o pozastavování činnosti a rozpouštění politických stran, který dal vládě pravomoc zastavit aktivity politických stran a rozpustit je. (Roztočil, 2009) V téže roce bylo tohoto zákona využito k zákazu dvou německých politických stran (Německé národní straně a Německé národně socialistické dělnické straně), které spolupracovaly s nacistickou Národně socialistickou německou stranou práce. (Šebek, 2005).

Po pádu komunismu v roce 1989 docházelo také k zákazu politických stran, nicméně čistě z formálních důvodů, kdy nedokladovaly své výroční finanční zprávy. Významným kvalitativním momentem byl rok 2010, kdy byla poprvé zakázána politická strana (Dělnická strana) z čistě ideologických důvodů. (Mareš, 2012a). Poprvé došlo k aplikaci § 5 odst. 1 zákona č. 429/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, který jim zakazuje vykonávat funkce státních orgánů a jejich nahrazování. Do té doby byl při postupu proti extremistickým subjektům aplikován § 5 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v němž je stanoven zákaz výkonu funkcí státních orgánů občanským sdružením. (Mareš, 2012b) V judikátu Nejvyššího správního soudu k zastavení činnosti Dělnické strany byly stanoveny následující podmínky: 1) protiprávnost, 2) přičitatelnost, 3) dostatečné bezpečnostní hrozby pro demokratický právní stát a 4) proporcionalita zamýšleného zásahu a potřeby zásahu do sdružovacího práva (viz Černý, 2010, s. 143-145). **Miroslav Mareš** zdůrazňuje, že ne každá politická strana či hnutí označené jako extremistická musí být a priori rozpuštěna. Jako příklad uvádí případ Komunistického svazu mládeže, jehož Nejvyšší správní soud shledal extremistickým subjektem, nicméně ve svém nálezu uvedl, že „*proti takto extrémním názorům a sdružením založeným k jejich šíření lze proto cestou administrativní represe zasáhnout až tehdy, vznikne-li nikoli jen hypotetické nebezpečí, že uvedené extrémní názory či jejich důsledky mohou začít být skutečně prosazovány a realizovány*“. (Mareš, 2012b, s. 118)

K prvnímu použití § 5 zákona o sdružování občanů došlo směrem k extremistickému subjektu v roce 1990, v souvislosti s odmítnutím registrace sdružení Neviditelní říše rytířů Ku Klux Klanu Ministerstvem vnitra, které žádost vyhodnotilo v rozporu se zmíněným paragrafem, kdy se protizákonnou ukázala

„zamýšlená činnosť združení spojená napr. se zajišťováním ochrany občanů a klidu a bezpečnosti ve městech a vesnicích, usměrňování vzniklých nepokojů a vandalství“. (Ministerstvo vnitra ČR, 1990, s. 12) K dalším případům aplikace § 5 na extremistické subjekty nedošlo, čímž byla umožněna registrace např. Národní Aliance (1998), u které nebyly důvodem pozdějšího zrušení (2000) samotné stanovy, ale rozpor mezi reálnou činností strany (vyjadřování národnostní a rasové nenávisti) s § 4, zákona o sdružování občanů. (Ministerstvo vnitra ČR, 2000) Problematická byla také existence tzv. Svatoplukových gard a branně-bezpečnostních složek strany, nicméně tato skutečnost nebyla důvodem jejího rozpuštění. (Mareš, 2003)

V roce 2008 Ministerstvo vnitra (2009a, s. 6-7) odmítlo registrovat krajně pravicové občanské sdružení s názvem Národní domobrana, jehož skutečným cílem byla podpora násilí, porušování ústavy a zákonů. (Ministerstvo vnitra, 2009a) Ministerstvo se v tomto období zabývalo také návrhy na rozpuštění některých subjektů, konkrétně např. Národní strany, která v roce 2007 zformovala vlastní polovojskovou formaci Národní gardu. (Smolík, 2011) Nicméně Národní garda nemá právní subjektivitu a není Národní stranou prezentována jako její součást, což z právního hlediska komplikuje zásah státních orgánů proti Národní straně, byť de facto Národní garda je komplementární složkou Národní strany. (Smolík, 2011) O dva roky později (2010) můžeme pozorovat u stejně koncipovaných Ochranných sborů Dělnické strany proaktivnější přístup státních orgánů. V návrhu vlády ČR na rozpuštění „dělníků“ se uvádí:

„Dělnická strana se navíc snaží právě prostřednictvím OS-DS suplovat role, které přísluší jednotlivým obcím, městské policii či Policii ČR. Činnost OS-DS je spojována se zajišťováním ochrany občanů před nepřizpůsobivými a klidu. Politickým stranám je však zakázáno vytvářet hlídající oddíly v zájmu zabránění kriminality, neboť toto je úkolem Policie ČR. K událostem v Litvinově-Janově zřídila Dělnická strana zvláštní webovou stránku a také ustavila tzv. vzdor starostu. Na webu také Dělnická strana umístila výzvu a kontaktní tel. čísla na tzv. SOS linku pro občany, kteří mají potíže se svými sousedy a kterým nepomohla radnice nebo Policie ČR. Navrhovatel v této činnosti spatřuje snahu Dělnické strany o vměšování se do funkcí a činností, které přísluší státním orgánům“. (Nejvyšší správní soud, 2009) Dosavadní aplikace § 5 zákona o sdružování občanů a § 5 zákona o politických stranách a politických hnutích se tak soustředila na okolnosti případného či již reálného nahrazování státních orgánů politickými stranami či občanskými sdruženími.

Závěr

Rovnováha mezi efektivní obranou demokracie na jedné straně a individuálními a kolektivními právy a svobodami na straně druhé je mnohem komplikovanější v praxi než v teorii. Nicméně praxe by měla vycházet z určitých standardů plynoucích z teorie. Na základě výše zmíněného současného přístupu k militantní demokracii ji můžeme označit jako hodnotově orientované rozhodnutí demokratického (ústavního) řádu, který je vyjádřen souhrnem norem, institucí a opatření k ochraně tohoto demokratického pořádku a snažící se předcházet zvláště zneužití svobody. (Becker, 1992)

Militantní demokracie má ve své podstatě za cíl udržovat mír, a pokud je to nezbytné, je připravena použít k jeho zajištění represivní nástroje. Koncept militantní demokracie by však neměl ospravedlňovat jakýkoli druh násilí či války. **Loewensteinův** výrok o boji ohně proti ohni by tak měl být v současnosti posuzován s výraznou opatrností, přestože „ohněm“ je míněna reakce na liberalistické ústavní demokracie, spíše než odmítání demokratickým metod při její obraně. Zdůrazněme, že není možné porazit „oheň ohněm“ (což se mimo jiné zcela prokazuje např. v americké zahraniční intervenční politice a v pojetí protiteroristické koncepce poslední dekády), kdy může dojít v oblasti „ceny a rizik“ základních principů demokracie k jejich ohrožení. Od publikování **Loewensteinova** článku prošla řada evropských zemí zkušeností s autoritativními či totalitními režimy. V reakci na tyto zkušenosti přijaly státy po renesanci svého demokratického státního zřízení základní ideu o nutnosti obrany demokracie proti jejím nepřítelům a v duchu militantní demokracie vytvořily celou řadu různých nástrojů k předcházení suspendace základních demokratických hodnot a principů.

Každá společnost tak přijímá takovou formu demokracie, kterou považuje za správnou, vhodnou a „snesitelnou“. Můžeme pozorovat výrazné paralely, založené na podobných historických zkušenostech, vlivu ústavní tradice. Existující národní odlišnosti konceptu militantní demokracie vycházejí z různých demokratických právních kultur, vycházejících z podoby ústavní demokracie, opatření ji bránících a způsobů jejich implementace v praxi. V současné době, kdy se evropská demokracie jeví pevně zakotvena, přesto existují hrozby v podobě politického extremismu. Koncept militantní demokracie tak zůstává relevantním přístupem „trvalé udržitelnosti“ demokracie v euroatlantickém prostoru.

Literatura:

- AIARTZA, U.; ZABALO, J. 2010. *The Basque Country: The Long Walk to a Democratic Scenario* [online]. [cit. 25. 5. 2013] Berghof Transitions Series. No. 7., Berghof Conflict Research/Berghof Forschungszentrum für konstruktive Konfliktbearbeitung. ISBN 978-3-941514-01-0. Dostupné na internete: http://www.berghof-conflictresearch.org/documents/publications/transitions_basque.pdf
- AVINIERI, S. 2004. Introduction to Militant Democracy, In: Sajó, A: *Militant Democracy*. Utrecht, Eleven International Publishing 2004, s. 1-15. ISBN 90-77596-04-6
- BARBERIA, J. L. 1983. *Un grupo terrorista autodenominado GAL se atribuye el secuestro de Segundo Marey, liberado ayer en Francia* [online]. [cit. 25.5.2013] El País, 15 de diciembre. Dostupné na internete: http://elpais.com/diario/1983/12/15/espana/440290801_850215.html
- BECKER, J. 1992. Die wehrhafte Demokratie des Grundgesetzes. In Isensee, J.; Kirchhof, P. (eds.): *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*, Band VII. Normativität und Schutz der Verfassung – Internationale Beziehungen, Heidelberg, C. F. Müller, s. 309-359. ISBN 978-3-8114-620-6.
- CAPOCCIA, G. 2005. *Defending Democracy. Reactions to Extremism in Interwar Europe*. Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press.
- ČERNÝ, P. 2010. *Zákon o sdružování občanů*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN: 978-80-7400-328-8.
- ČESKO. 2009. *Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník* [online]. [cit. 25.5.2013] Dostupné na internete: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- ČESKO. 1993. *Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky* [online]. [cit. 25.5.2013] Dostupné na internete: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>
- ČESKO. 1991. *Zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod* [online]. [cit. 25.5.2013] Dostupné na internete: <http://zakony-online.cz/?s5&q5=all>
- ČESKOSLOVENSKO. 1933. *Zákon č. 201/1933 Sb., o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran*.
- DANICS, Š. 2013. Konceptualizace militantní demokracie a její aplikace v praxi (nepublikováno).
- DANICS, Š., KAMIN, T. 2009. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. Dotisk druhého, rozšířeného vydání. Policejní akademie České republiky v Praze, Fakulta bezpečnostního managementu, katedra společenských věd, 2009. ISBN 978-80-7251-286-7.

- FOX, G. H., NOLTE, G. 1995. Intolerant Democracies. In *Harvard International Law Journal*, roč. XXXVI, č. 1, s. 389-435.
- CHALK, P. 1998. The Response to Terrorism as a Threat to Liberal Democracy [online]. [cit. 25.5.2013] *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 44, No. 3. Dostupné na internete: <http://onlinelibrary.wiley.com/...97.00027/pdf>
- KIRCHHEIMER, O. 1961. *Political Justice*. Princeton: Princeton University Press, 1961.
- KLAMT, M. 2007. Militant Democracy and the Democratic Dilemma: Different Ways of Protecting Democratic Constitutions. In Bruinsma, F. and Nelken, D. (eds): *Explorations in Legal Cultures*. [online]. [cit. 20.5.2013]. s. 133-159. Dostupné na internete: http://igitur-archive.library.uu.nl/law/2008-0613-200256/Bruinsma-publishersversion-Explorations_in_Legal_Cultures.pdf#page=136
- LOEWENSTEIN, K. 1937a Militant Democracy and Fundamental Rights, I. In *The American Political Science Review*, Vol. 31, No. 3, Jun., 1937, s. 417-432.
- LOEWENSTEIN, K. 1937b Militant Democracy and Fundamental Rights, II. In *The American Political Science Review*, Vol. 31, No. 4, Aug., 1937, s. 638-658.
- MACKLEM, P. 2006. Militant democracy, legal pluralism, and the paradox of self-determination. In *International Journal of Constitutional Law*. 2006-07-01, roč. 4, č. 3, s. 488-516.
- MAREŠ, M. 2012a. Czech Militant Democracy in Action : Dissolution of the Workers' Party and the Wider Context of This Act [online]. [cit. 20.5.2013]. *East European Politics and Societies*, Thousand Oaks, Sage Publications Inc., vol. 26, no. 1, s. 33-55. Dostupné na internete: <http://eep.sagepub.com/content/26/1/33.full.pdf+html>
- MAREŠ, M. 2012b. Nahrazování a výkon činnosti státních orgánů extremistickými občanskými sdruženími a politickými stranami. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno, Právnická fakulta Masarykovy university, vol. 20, no. 2, s. 116-121.
- MAREŠ, M. 2011. *Militantní demokracie: Vymezení militantní demokracie* (přednáška) Brno: FSS MUNI, 26. 9.
- MAREŠ, M. 2003. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal Centrum strategických studií, 2003. ISBN 80-86598-45-4.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2011. *Zpráva o problematice extremismu na*

- území České republiky v roce 2010 a vyhodnocení koncepce boje proti extremismu pro rok 2010 a ke koncepci boje proti extremismu pro rok 2011 [online]. [cit. 20.5.2013]. Odbor bezpečnostní politiky. Dostupné na internete: www.mvcr.cz/soubor/zprava-pdf.aspx
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2009a. *Strategie boje proti extremismu*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky, 2009.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2009b. *Dokumenty – Terorismus. Definice pojmu terorismus* [online]. [cit. 25.5.2013] Dostupné na [www: http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx](http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx)
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 1990. *Rozhodnutí Čj. VSP/1-2926/90*.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2000. *Rozhodnutí Čj. VS/1-1/2213/2000*.
- MORFEE, CH. 2004. The Limits of Liberal Pluralism: Towards an Agonistic Multipolar World Order. In: Sajó, A: *Militant Democracy*. Utrecht, Eleven International Publishing 2004, s. 69-81. ISBN 978-0-75467-183-1.
- NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD. 2010. *Rozsudek, č.j. Pst 1/2009-348* [online]. [cit. 25.5.2013] 17.2. Dostupné na internete: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2009/0001_0Pst_0900_679fa453_6a5a_4113_8760_d13c9f3417b3_prevedeno.pdf
- NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD. 2009. *Zveřejněný návrh vlády na rozpuštění Dělnické strany* [online]. [cit. 20.5.2013]. Dostupné na internete: http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&art_id=404
- PEDAHZUR, A. 2001. *Struggling Challenges of Right-Wing Extremism and Terrorism within Democratic*. Studies in Boundaries: A Comparative Analysis, Conflict & Terrorism, roč. XXIV, č. 5.
- PFERSMANN, O. 2004. Shaping Militant Democracy: Legal Limits to Democratic Stability. In Sajó, A: *Militant Democracy*. Utrecht, Eleven International Publishing, 2004, s. 47-69. ISBN 978-0-75467-183-1.
- POPPER, K. R. 1994. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*, Praha, ISE 1994. ISBN 8085241544, 9788085241549.
- RENSMANN, T. 2003. Procedural Fairness in a Militant Democracy: The “Uprising of the Decent” Fails Before the Federal Constitutional Court. In *German Law Journal*, roč. IV, č. 11, 2003, s. 1117-1136.
- RIEGLER, T. 2009. *The State as a Terrorist? Arguing for a Category of “State Terrorism”* [online]. [cit. 25.5.2013] Inter-Disciplinary.Net, A Global Network for Dynamic Research and Publishing. Dostupné na internete: <http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2009/04/riegler-paper.pdf>

- ROACH, K. 2004. Anti-Terrorism and Millitant Democracy: Some Western and Eastern Responses [online]. [cit. 20.5.2013]. In A. Sajo ed. *Militant Democracy*. Amsterdam: Eleven International Publishing, s. 171-207. ISBN 978-0-75467-183-1. Dostupné na internete: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2109635
- ROZTOČIL, A. 2009. Legislativa a judikatura k rozpouštění politických stran v první republice. *Jurisprudence* 18, no. 7, 2009, s. 21–27.
- SMOLÍK, J. 2011. Národní garda. Krátký příběh [online]. [cit. 20.5.2013]. *Rexter*, roč. 9, č. 1, s. 16–35. ISSN 1214-7737. Dostupné na internete: <http://www.rexter.cz/narodni-garda-kratky-pribeh/2011/05/05/>
- SMOLÍK, J.; ŠMÍD, T. 2010. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2010. ISBN 978-80-210-5288-8.
- ŠEBEK, J. 2005. Politické strany německé menšiny. In Malíř, J.; Marek, P. (ed.) et al.: *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, I. díl: Období 1861-1938*. Brno, Nakladatelství Doplněk, 2005, s. ISBN 861–891. 80-7239-179-8.
- THIEL, M. 2009. Introduction. In Thiel, M.: *The „Militant Democracy“ Principle in Modern Democracies*. Farnham, Burlington: Ashgate Publishing Limited, 2009. ISBN 978 0 7546 7183 1.
- ÚOOZ. 2012. *Zpráva o činnosti ÚOOZ za rok 2011* [online]. [cit. 20.5.2013]. Policie ČR. Dostupné na internete: <http://www.policie.cz/clanek/zprava-o-cinnosti-uooz-za-rok-2011.aspx>
- VÝBORNÝ, Š. 2010. *Právní aspekty postihu extremismu* [online]. [cit. 20.5.2013]. Dostupné na WWW: www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org...
- WARDLAW, G. 1989. *Political Terrorism: Theory, Tactics and Counter-Measures*. Cambridge: CUP, 1989. ISBN 9780521368414
- WOOLSLAYER, M. 2007. Incommunicado: Spain's Struggle with Terrorism [online]. [cit. 25.5.2013] *Monitor: journal of International Studies*, Vol. 13, Issue 1., s. 61-75. Dostupné na internete: <http://web.wm.edu/so/monitor/issues/13-1/6-woolslayer.pdf>